

1944, september 5. [Banská Bystrica.] — Situačné hlásenia, zaslané
rádiotelegraficky čs. MNO v Londýne.

VI 090542/44

Situace dne 4. 9. 1944 v 10 hodin večer:

Němci postupují na Tomášovce.

Ústup našich u Vrútek.

U Telgart — Poprad Němci útočí.

Nepřátelské síly:

jedna divize — Vrútky,

jedna divize — Nitra — Topoľčany,

jedna divize — Levice — Lučenec,

jedna divize — Poprad — Telgárt.

Gama gen. Ingrovi:

Situace je kritická.

Pod silným tlakem nepřátelských motorizovaných a leteckých sil ustupují na trojúhelník: B. Bystrica — Zvolen — Brezno. Nedostanu-li Vaši pomoc (stíhačů, parabrigády), nevydržím déle jednoho týdne. Stuka úplně nás drží v šachu.

VI 090543/44

Zdena generálu Ingrovi:

Situace je vážná.

Nezašlete-li parabrigádu a malou stíhací leteckou pomoc, během 4 až 6 dnů bude možno čekat katastrofální výsledek naší akce. Morálka trpí neprojevením se dodnes sebedmenší Vaši neb spojenecké pomoci.

Žádejte pro nás jen propagační letecké anglické stíhače a pomůžete nám velmi.

VI 090543/44

V noci ze 4. na 5. první zásilka z Ruska.

Protitankové zbraně s municí, asi 20 děl.

Ferjenčík přiletěl.

Shazování další zásilky — všechno na Tri Duby.

Situace: naši v útoku na Telgárt.

Letecká činnost velká.

VI 090544/44¹

Hlásím, že Talský, jakmile ode mne dostal rozkaz k činnosti, nechal tento rozkaz u sebe a uletěl s celým svým letectvem do Ruska. Tento čin považují za zradu a dezerci a prosím, abyste s ním podle toho jednali.²

Útěkem způsobil chaos u plných divízií.

[Golian]

¹ Záznam je v záhlaví označený jako zpráva ze 6. septembra 1944.

² 6. 9. 1944 zaslal Ingr. Pikovi nasledující příkaz „Vyšetřete, proč Talský odletěl se štábem od jednotky. Až na další nebudíž zařadován. Požádejte, aby letci s materiálem od Prešova byli vráceni na letiště Tri Duby.“ (VHA Praha, SSSR, Čs. voj. mise v SSSR, 3/3/1/c.)

Ako je známe, Talský odletel spolu s celým letectvom východoslovenských divízií (38 lietadiel) v noci z 30. na 31. augusta 1944 na sovietsku stranu frontu k maršalovi Konevovi. K veliteľovi 1. ukrajinského frontu Konevovi sa Talský dostal 1. septembra. V hlásení, ktoré prišlo vrchnému veliteľovi sovietskej armády Stalinovi 2. 9. 1944 o 3,20 hod., Konev oznamuje, že 1. septembra prišiel k nemu zástupca veliteľa armádnej skupiny slovenskej armády Talský v súvislosti s okupáciou Slovenska Nemcami, chtiac dostať pokyny, čo majú ďalej robiť slovenské jednotky. Z Konevovi

Vrútky pod silným tlakem pozemných a leteckých nemeckých sil vyprázdnené. Naše jednotky ustupujú na Horní Štubňa.

Těžké obranné boje Topolčany — Šimonovany trvají.

Gama ustanovil náčelníkem štábu Čs. armády na Slovensku mjr. gšt. Nosko.

VI 090548/44

Situace dne 5. září 1944 v pět hod. odpol.:

Martin opět v našich rukou.

Naši útočí směr Vrútky. Boj o Vrútky za použití prvních protitankových ruských zbraní. Morálka o 50 % lepší následkem ruské pomoci.

V Martině shazovali Němci ampulky tyfových a červenkových bacilů. Zjištěno primářem nemocnice.

Pěší pluk 1.:

Prvá rota provedla raid do Nitry. Zmocnila se mnoha zásob a na cestě domů u Kozárovce zničila autokolonu: 12 pěchotních aut.

Letecká činnost slabší.

VI 090550/44

Při Telgárt Němci ustoupili a byli rozprášeni se značnými ztrátami. Ukořistěno mnoho materiálu. Naše ztráty nepatrné.

Pátého němečtí letci bombardovali nádraží Ružomberok. Cíl nezasáhli. 16 mrtvých od střepin.

SÚA Praha. D 20-32-34/187 a Ch 37-91-29/273—276. Záznam dešifrovaných došlých depeší. Strojopisný přepis.

vovho hlásenia vyplýva zhruba toto: Talský vyjadril názor, že v prípade útoku sovietskej armády smerom na západ 1. a 2. slovenská divízia by mohli zaútočiť východným smerom a spojiť sa so sovietskou armádou. Talský sa domnieval, že 1. divízia pod velením plk. Markusa splní Talského príkaz, ale príliš sa nespoliehal na veliteľa 2. divízie a jej dôstojnícky sbor. Talský Konevovi oznámil, že jednotky 1. a 2. divízie môžu po preskupení začať útok smerom na Krosno v ústrety sovietskej armáde; v prípade, že sovietske jednotky nezačnú útok, nazdával sa, že je účelné, aby 1. a 2. divízia prešli na partizánsky spôsob boja.

Ako vyplýva z hlásenia, považoval maršal Konev za účelné — pre spojenie so slovenskými jednotkami a partizánskym hnutím na Slovensku — previesť spoločnú operáciu ľavým krídlom 1. a pravým krídlom 4. ukrajinského frontu a prejsť na Slovensko do priestoru Stropkov—Medzilaborce; navrhol smer úderu Krosno—Dukla—Tylawa a uvažoval o eventuálnom použití I. čs. armádneho sboru. V závere hlásenia Konev uviedol, že operáciu je možné začať za sedem dní, žiadal o príslušné rozkazy, o súhlas na odoslanie Talského do Moskvy, pričom oznámil, že osobne nedal Talskému nijaké príkazy. (IML Moskva, archiv otдела Великой атечественной войны, inv. č. 13 395c.)

Deň neskôr (3. 9., 2.45 hod.) hlásil Konev Stalinovi, že podľa hlásenia partizánov sa začali vojenské potýčky slovenských divízií s Nemcami a že velenie jednotiek týchto slovenských divízií čaká na včasné pokyny veliteľstva sovietskej armády. (Tamtiež, inv. č. 13 400c.) — V ten istý deň o 16,40 hod. prišiel od Koneva plán operácie na prechod slovenských hraníc a na spojenie so slovenskými vojenskými jednotkami a partizánmi. V siedmom bode obsiahleho plánu sa predpokladalo, že v tretí deň operácie sa pripoja k útoku v priestore severne od Stropkova 1. a 2. slovenská divízia a partizánske oddiely a vyjdú v ústrety útočiacej 38. armáde. (Tamtiež, inv. č. 13 401c.) Odpoveď Konevovi je datovaná 3. 9. 1944 o 24. hod.: Vrchný veliteľ sovietskej armády schválil plán operácie a prikázal začať ju do 8. septembra (nie neskoršie 8. 9.); súčasne bol odoslaný zodpovedajúci rozkaz veliteľovi 4. ukrajinského frontu. (Tamtiež, inv. č. 13 398c a 13 399c.)

³ Na intimáte tejto a nasledujúcich dvoch zpráv (čj. MNO 740 taj. — II. odbor 1944; VHA Praha. Západ I, HV Londýn, 9/3/1) je rkp. poznámka „došlo 6. 9. 44 v 06 ráno“.